

MÁRKUS ÉVA

Az iskolai nyelvoktatás hatékonyságának vizsgálata a magyarországi német nemzetiség¹ iskoláiban

Bevezetés

2007-ben az Oktatási és Kulturális Minisztérium pályázatot írt ki a címben szereplő téma kutatására. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kara Idegen Nyelvi Tanszéke nyertes pályázatában kérdőív (lásd Függelék) segítségével vizsgálta az általános iskolai német nyelvoktatás hatékonyságát. A jelen dolgozat a kutatás eredményeiről számol be. Ismerteti a kutatásban részt vevő német nemzetiségi általános iskolákat, melyek két csoportba sorolhatók: vizsgáltunk tisztán nyelvoktató iskolákat, illetve bizonyos tantárgyakat német nyelven oktató iskolákat is. A dolgozat beszámol a diákok által felmutatott teljesítményekről az írásbeli kommunikáció, a szókincs, az olvasásértés és a nyelvtani ismeretek területén, összehasonlítással szolgál a két iskolatípus között, majd levonja a tanulságokat. Előzetes feltételezéseink szerint a tartalomalapú nyelvoktatásban részt vevő diákok jobb eredményeket mutatnak fel – legalább a négy vizsgált terület valamelyikén – a pusztán nyelvet tanuló társaiknál.

A kutatásban részt vevő intézmények

A kutatásban 9 általános iskola vett részt, 3 fővárosi és 6 vidéki intézmény:

1. ÁMK Általános és Alapfokú Művészeti Iskola, Mecseknádasd.
2. ÁMK Általános Iskola, Császártöltés.
3. ÁMK Általános Iskola, Vaskút.
4. Biatorbágyi Általános Iskola.
5. Hunyadi Mátyás Német Nemzetiségi és Művészeti Alapiskola, Solymár.
6. Szőnyi István Általános Iskola, Zebegény.
7. Árpád utcai Általános és Német Nemzetiségi Iskola, Budapest.
8. Grassalkovich Antal Általános Iskola, Budapest.
9. Teleki Blanka Általános Iskola, Budapest.

Köszönettel kell megemlíteni, hogy az iskolák, a diákok, a hallgatók és a tanító kollegák nagy lelkesedéssel és lelkiismeretesen segítették a kutatást, együttműködésük nélkül nem valósulhatott volna meg a kitűzött cél.

¹ A magyarországi németekről részletesen lásd (Manherz szerk. 1998).

A 7 oldalas tesztlapot 171 diák töltötte ki, és azok kerültek kiértékelésre². Egységes szintfelmérő feladatlapok segítségével vizsgáltuk a nemzetiségi iskolák nyelvoktatásának hatékonyságát a 4. évfolyam végén. A feladatlapok abból a szempontból is egységesek voltak, hogy mind a két tannyelvű (azaz a célnyelvet és néhány tárgyat célnyelven oktató), mind a pusztán nyelvet oktató iskolákban ugyanazokat a kérdőíveket töltöttük ki. A feladatlapok két nyelvi kompetenciát mértek, az olvasott szöveg értését és az írásbeli kommunikációt, valamint bizonyos szókincsbeli, illetve nyelvtani ismeretek meglétét vagy hiányát. A feladatlapokat úgy igyekeztünk összeállítani, hogy figyelembe vegyük a tananyag menetét, vagyis hogy mi az az anyag, ami viszszaérdekelhető, mert a tanmenet szerint a diákok már elsajátították. Ugyanakkor olyan, a „józan ész” diktálta feladatokat is felvettünk a kérdőívbe, amelyek megoldása 4 év nyelvtanulás után elvárható a növendékektől. Ezek szigorúan fakultatív feladatok voltak, s felhívtuk a diákok figyelmét, hogy „nagyon nehéz” feladatok, amelyeket nem kötelező kitölteni. Igyekeztünk gyerekes, játékos feladatokat összeállítani, sok képpel illusztrálva. Az olvasásértés feladatához autentikus szöveget használtunk fel, egy német nyelvű, Németországban megjelent, óvodásoknak szóló képes mesekönyv szövegeit és illusztrációit (Hartmut Bieber: *Bodo Bär zu Hause*. Cöppenrath Verlag: Münster, 1999).

A tanítóknak szóló egy oldalas kérdőív segítségével részletesen dokumentálhatók az iskolai nyelvoktatás körülményei (a tanító jellemzése, végzettsége, hol végezte a tanulmányait, esetleges külföldi tartózkodása, az iskola típusa, az órák nyelve, a heti óraszám, a szülők közreműködése, segítsége, a tanulók motiváltsága, nyelvi kompetenciája az iskolába való belépéskor stb.).

A vizsgált 9 osztályban a tanítók mindegyike rendelkezett szakirányú végzettséggel. Legtöbben német nemzetiségi általános iskolai tanítók, de volt „egyszerű” német tanító, az ELTE Bölcsészettudományi Karán végzett történelem–német szakos középiskolai tanár, szaktanító német műveltségterülettel, német nyelvtanár és általános iskolai tanító német nyelvi szakkollégiummal is. Elgondolkodtató ez a sokszínűség a képzések terén, érdemes lenne jobban kihasználni a meglévő és jól bevált német nemzetiségi tanítóképzést, amit több tanítóképző intézmény kínál képzési formaként.

A kilencből 7 fő vett részt külföldi rész-, illetve továbbképzésen, ami nagyon jó arány, és kívánatos tendencia. 1 fő nem vett részt német nyelvterületen semmilyen rész-, illetve továbbképzésen, 1 fő pedig nem válaszolt erre a kérdésre.

A vizsgált csoportlétszámok 10 és 26 fő között mozognak (10, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 26 fő).

A diákok első osztálytól fogva tanulnak németül³. A vizsgált iskolák típusa nyelvoktató⁴, de két csoportra bonthatók aszerint, hogy csupán a célnyelvet tanítják, vagy bizonyos tantárgyakat is a célnyelven tanítanak. A heti német óraszám 5 óra/héttől

² A kitöltött kérdőívek megtekinthetők az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar Idegen Nyelvi Tanaszékén.

³ A nyelvoktatás korai kezdésének előnyeiről bővebben lásd Johnstone 2004; és Nikolov 2004.

⁴ Ez a heti óraszámokból is logikusan kikövetkeztethető, de három kolléga kétnyelvűnek, egy pedig anyanyelvű típusúnak nevezi saját iskoláját, míg egy kolléga nem válaszolt érdemben erre a kérdésre. Itt valószínűleg fogalomhasználati zavarok léptek fel.

(csupán nyelvoktató), 10–11 óra/hétig⁵ terjed (a bizonyos tantárgyakat is a célnyelven tanító iskolákban 7, 9, 10–11 órában oktatnak célnyelven). A csupán német nyelvet oktató iskolák a következők:

1. ÁMK Általános Iskola, Császártöltés,
2. ÁMK Általános Iskola, Vaskút,
3. Biatorbágyi Általános Iskola,
4. Szőnyi István Általános Iskola, Zebegény.

A néhány tantárgyat is német nyelven oktató intézmények pedig:

1. ÁMK Általános és Alapfokú Művészeti Iskola, Mecseknádasd,
2. Árpád utcai Általános és Német Nemzetiségi Iskola, Budapest,
3. Grassalkovich Antal Általános Iskola, Budapest,
4. Hunyadi Mátyás Német Nemzetiségi és Művészeti Alapiskola, Solymár,
5. Teleki Blanka Általános Iskola, Budapest.

Az általunk vizsgált 9 iskola közül tehát ötben tanulhatnak a diákok német nyelven különböző tantárgyakat (nem nyelvóra)⁶. Ezek a következők: környezetismeret, énekzene, testnevelés, rajz, technika, nemzetiségi tánc.

A tanítók többsége nyelvváltással vezeti az óráit – itt a nyelvváltás mértéke változó, van aki „kevés nyelvváltással, zömében németül” tanít –, 1 fő kizárólag német nyelven.

A szülők általában nem beszélnek a gyermekekkel otthon németül, vagy csak keveset, ritkán. 3 helyen kaptunk igenlő választ erre a kérdésre (Biatorbágyon, Császártöltésen és Budapest-Soroksáron). A diákok 2 helyen úgy kezdik az általános iskolát, hogy nem beszélnek németül, 3 helyen gyenge nyelvtudással („néhány ének, mondóka, amit az óvodában tanultak”), 3 helyen közepes nyelvtudással érkeznek az általános iskolába (Vaskút, Mecseknádasd, Budapest-Soroksár), 1 tanító nem válaszolt erre a kérdésre. A magyarországi németek nagymértékben asszimilálódtak, mind nyelvileg, mind kultúrájukban, bár az utóbbi időben identitáserősödés figyelhető meg a fiatalabb generációnál. A nyelvjárás a privát szférába szorult, és az idős generáció kihalásával lassanként ebben az állapotában is megszűnik majd. Az iskolai nyelvtanulás pozitívan befolyásolja a német standard nyelvváltozat szerepét, a tájnyelvnek azonban vajmi kevés szerep jut. (Molnár 2003: 92, 99, 100; illetve Erb 2007: 3)

A tanulók motiváltsága a nyelvtanulást illetően a tanítók megítélése szerint erős (4 iskolában), illetve közepes (3 iskolában), 1 fő jónak ítélte a motiváltságot, 1 fő pedig nem válaszolt a kérdésre.

⁵ Összehasonlítva az óraszámokat a nem nemzetiségi iskolákkal elmondható, hogy a tanulók általában heti három alkalommal vesznek részt az első nyelvként tanult, például német órákon, így van ez az európai országok többségében is (Vágó 2001: 62).

⁶ Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni Frei Lászlóné eredményét, aki a hartai német nemzetiségi általános iskola felső tagozatán végzett felmérést 2001/2002-ben, összehasonlítva a kétnyelvű osztályok és a hagyományos nyelvoktatásban részt vevő csoportok teljesítményét. Eszerint „a tanulói képességek alapján létrehozott osztálytípusok közül a kétnyelvű osztályokban szignifikánsan jobb a matematika-teszteken nyújtott teljesítmény, a képességetesztek közül viszont csak a térszemlélet teszt eredményei mutatnak nem túl szoros összefüggést az osztálytípussal.” (Frei 2004: 27).

A diákok kötődését a nemzetiségi kultúrához felmérhetjük a nemzetiségi szakkörökben való részvétel arányával. A 171 diák közül 113 (66%) vesz részt (iskolán kívüli) nemzetiségi foglalkozásokon hetente 1–2 alkalommal, tehát minden harmadik diák a szabadidejében is foglalkozik a nemzetiségi kultúra ápolásával. A diákok általában szeretik ezeket a foglalkozásokat, csupán 11 fő (10%) nyilatkozott úgy a 113-ból, hogy nem szeretnek ezekre a foglalkozásokra járni. A *Mivel foglalkoztok ott?* kérdésre adott válaszokból derül ki, hogy nemzetiségi/sváb táncokat tanulnak, (régie német játékokat) játszanak, németül énekelnek, népszokásokat tanulnak; de vannak, akik német gyerekekkel leveleznek, németül olvasnak meséket, vagy környezetismerettel foglalkoznak német nyelven.

A nemzetiségi iskolák nyelvoktatásának hatékonysága

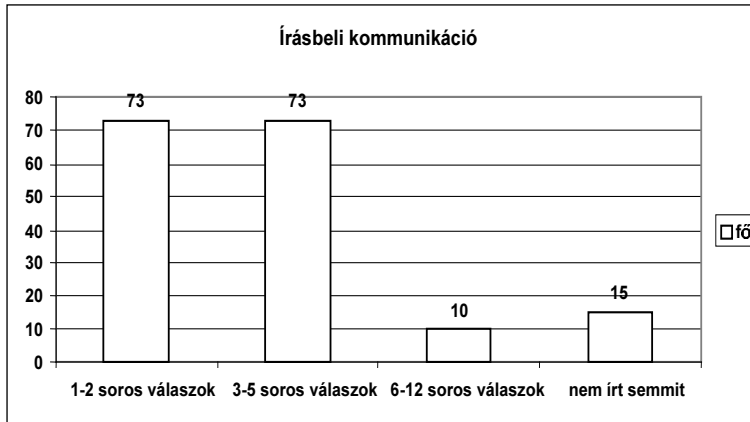
1. Írásbeli kommunikáció

Arra kértem a diákokat, írják le röviden németül vagy a karácsonyi ünneplést, vagy a nyári szünidő eltöltését. (A kérdés úgy volt megfogalmazva, hogy ne kelljen múlt időt használniuk, hiszen ezt 4. osztályban még nem tanulják.) Igyekeztem konkrét kérdésekkel irányítani az írásbeli kommunikációs kompetenciát mérő feladatot, hogy a gyerekek könnyebben megnyilvánuljanak (Storch 1999: 264). 10–12 soros válaszokra számítottam, ennyi előre bevonalmazott sor állt a rendelkezésükre.

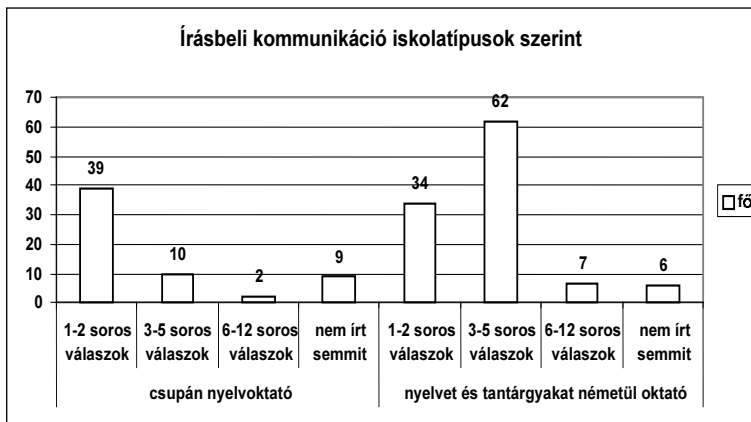
Ezzel szemben többségükben – 73 fő (43%) – csak 1–2 sort írtak a diákok, másik nagy csoportjuk – szintén 73 fő (43%) – 3–5 soros válaszokat adott, zömében helyesírási, nyelvtani, illetve nyelvhasználati hibákkal. Elenyésző volt – 10 fő (6%) – az ennél hosszabb, 6–12 soros válaszok száma. A viszonylag helyes németiséggel megírt válaszok száma 40 körül volt, ez 23%. Megjegyzendő, hogy a helyes németiséggel megírt válaszok túlnyomó része egy iskolából érkezett, amelyik a két tannyelvű iskolák csoportjába tartozik. Egy példa a jobb megoldások közül: *„Wir feiern den Weichnacht zu Hause und bei Großeltern. Unsere Tannenbaum ist klein aber schön. Wir gehen besuchen die Großeltern, und wir feiern dort. Wir essen gut und wir gehen zu Tannenbaum und päckchen wir die Geschenke aus. Ich bekomme immer Kleid und noch etwas. Ich mag bekommen Kleid nicht.”*

A válaszok a magyar mint első nyelv interferenciájáról is árulkodnak, ez állhat a háttérben például a névelőhasználati, a prepozíció-használati, néhány szórendi és néhány helyesírási hibának is; de találkozhatunk hungarizmusokkal is, vagyis a gyerekek magyarul fogalmazták meg válaszaikat, gondolataikat, és ezeket próbálták meg németre fordítani. 14-en semmit nem írtak, illetve 1 fő magyarul írt, így az értékelhetetlen válaszok aránya 9%.

Az íráskészség vizsgálatában nyelvhelyességi szempontból nem találtam jelentős különbséget a pusztán nyelvoktató és a bizonyos tárgyakat németül tanító iskolák diákjainak a teljesítményei között. Egy-egy eltérés mutatkozik pozitív, illetve negatív irányban: a fentebb említett két tannyelvű iskola teljesített kiemelkedően jól, illetve egy nyelvoktató típusú iskola az átlagnál rosszabbul. A megírt válaszok terjedelme szempontjából viszont egyértelmű különbségek mutatkoznak a bizonyos tárgyakat németül tanító iskolák diákjainak a javára (lásd 2. táblázat).

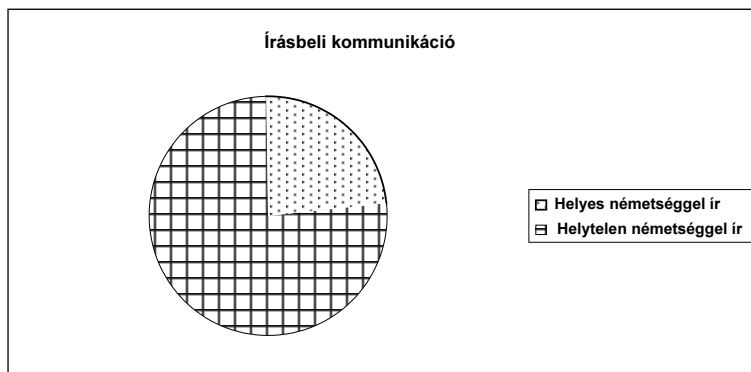
1. táblázat. A vizsgált tanulók írásbeli készsége terjedelmi szempontból

2. táblázat. Az íráskészség iskolatípusonkénti összehasonlító vizsgálata terjedelmi szempontból

A hibák következő típusai (Kleppin 1998: 45f., illetve Budai 2006: 10) figyelhetők meg a válaszokban, gyakorisági sorrend alapján [a hibás szövegdarabok egy része ponttal vagy egyéb írásjellel végződik]:

- **Helyesírási hibák:** am Weichnachten; Auf der Sommer *Fußballspiele* ich.; b.z.w.; begint; bruder; bücher; Computer; Das ist Klasse!; elein; es klitzert; Fahrrad; Fahremotorrad; Fiele Anderes; flaisch; Fluchzeug; Freinde; fußball; Fuszball; Gechenke; Geschencke; geschenken; Gesellschaftsspiele; Grichenland; Hobys; Ich fachre zu See.; Ich Fahre; Ich Fusbal.; Ich geche; ich gehe mit Familie die Baden; ich gehe vandern; Ich mag Rahd Fahren.; Ich *Schlafe* viele.; Ich sehe gern Fernse; Ich spiele eine Freudien.; Ich spiele fiel sehr.; ich swimmen; ich traube Sport; ich vegfahre zu Balaton; Im Sommer wir gehen Baden spielen und

3. táblázat. A vizsgált tanulók írásbeli kompetenciája

- sehe Fern; interessante; Italyen; Jedentag; kajak; Komputer; Krischkind; lager; lehrnen; mitschüler; musik; Obssaft; Östereich; padele; Radfachren; Religió; s Fleisch; schön; Schpielen; Schweßter; sehefehrn; Sie briengt; Sommerfehrien; Sonner; spatzieren; spilen; sport; Tance; T-Schirt; Und Ich mag Angeln; urlaub; Vanielekipfel; vegfahre; viele Kuhli; voche; Weinacht; Weinachten; Wier sind; Wir fajjern immer zu Hause mit der ganze Familie; Wir gehen *Wandern.*; Wir singen Deutsche lieder.; zehe fern; Zu Hause *feuern* wir.; zumbispiel.
- *Elhagyás, szükséges elemek kihagyása:* Am abend sehr müde.; Am nächsten Tag fahren wier die Oma.; Dann gehe auf den Plattensee.; Dann gehe ich Tennislager.; Dann kaufen wir Hot dog und essen.; Die Christbaum groß und sehr schön.; Dort baden und spielen in Wasser.; Dort schwimmen wir ganzen Tag.; Gehe schwimme und mache eine Party.; Gehe zu der mitschüler.; Ich bade in Donau.; Ich Basketball.; Ich fahre Apostag.; Ich fahre Balaton.; Ich fahre den Sonner im Deutschland.; Ich fahre Lager.; Ich fahre meine Großeltern und meine Vater.; Ich fahre nach Budapest Großeltern.; Ich fahre Sommer Kiskunmajsja.; Ich gehe Alexandria und Tunis.; Ich gehe der See.; Ich gehe der Sportlager.; Ich gehe die Oma.; Ich gehe die Sommer Lager.; Ich gehe meine Großmutter.; Ich geht spielen Martin.; Ich kajak.; Ich schwimme in Balaton.; Ich spiele die Computer.; Ich spiele Freund.; Ich spiele mein Hund.; Ich spiele meine Freundin.; Ich spielen Schwester.; Ich spile meine Bruder.; Ich und die Freundin meinem Zimmer spielen.; Ich will die Mädchen spilen.; Im Fertőrákos gehen schwimmen.; Im Sommer fähre in Hajdúszoboszló.; Im Sommer ich sehr lustig.; Juli 25 kommen nach Budapest.; Mein Tannenbaum ist sehr groß und das Geschenke auch sehr groß.; Meine Haus spiele.; Mit Bence Fahren rad.; Sehr Urlaub machen.; Sommer ich Geburtstag.; Und die Mutter kocht die Familie.; Und Ich mag Angeln die Teich.; Und in Fernseher schaue Fußball.; Und spielen.; Wir fahren ein Land.; Wir fahren Görögland und bade die See.; Wir fahren Rumänien.; Wir gehen Austria und Fertőrákos.; Wir gehen Csillebérc.; Wir kaufen Geschenk.; Wir spielen Computer.; Wir wohnen ein kleines Haus.; Wir wonen eine Straße.
 - *Helytelen nyelvtani eset használata:* ... hat ein Hund; Am Weinachten haben wir ein Tannenbaum.; Auf den Baum sind Kugeln.; bei meinem Großmutter; Dann

- gehen wir in dem Hotel.; Den Tannenbaum ist am schönsten.; Die Mutter bäcke eine Torte und r Kugel.; Ich bekomme ein Puzzleball.; Ich bekomme ein Tisch.; Ich bekomme einen Spiel.; Ich fahre in einem Lager.; Ich gehe im Lager.; Ich gehe im Museum.; Ich gehe im Wald.; Ich sehe der Fenseher nicht gern.; Ich spiele in den Wald.; ich spiele mit meinem Freundin; Ich und meinem Familie; Im Ferien; in der lager; in der Sommer; Mache der Foto.; mache Urlaub mit dem Eltern; Mein Vater und ich gehen in dem Wasser und spielen.; Meinem bruder und ich vile Fernsehen.; mit die kleine Schweißter; mit meine Familie; mit meine Freunde; mit meinem Freunden; mit meiner Freunden; mit meiner kleiner Bruder; mit meiner Korbball; Mutter bäckt der Kuchen.; nach den Spielplatz; nach den Fußballplatz; sie hat ein Bruder; Schwimmen in der Wasser.; Und gehe ich manchmal im Zirkus.; Wir esst r Fisch; Wir feiern den Weichnacht; Wir gehen im Balaton und dann schwimmen wir.; Wir haben dort einen Hotel.; zu der mitschüler; zu meine Großmutter; zu meiner Freund.
- *Mondatszerkezeti hiba, ételmetlen mondat több, egyidejűleg fellépő hiba következtében:* Fiel spiele sehr, und Bade der Strand.; Ich bade in dem Baden.; Ich bin der Hund ist Schpielen.; Ich bin schwimme ist das schwimmbad.; Ich dann schön Geschenke bekommen.; Ich eine spiele Fusball.; Ich fahre Sommer Deutsch.; Ich Famillie Basketball spielen.; Ich fare den Fluchzeug im See oder im Meer.; Ich faren zu meine Corsica und Heves.; Ich Geschichte schön und groß.; Ich habe im Hause, im Hotel und der Sommerferien ist toll.; Ich habe T-Schirt Freinde.; Ich sehe fern in die Tischa.; Ich spiele gern Fußball viele geht der Strand.; Ich spielen du Freudinen Sommer.; Ich spielen hat eine Fahrrad.; Ich spilen und Baden sehen und gehen meiner Familien und ins Lager.; Ich sport mit meiner Korbball.; Ich viele der Ball.; Ich wegfahre mit Mutter und dann war er mit Vater und Schwester in Griechenland.; Im Sommer geht im Sport.; In Griechenland fahren wir eine Freundin.; Jeden Tag gehe ich die Fußballbahn.; Mit dem Freund spielt Fußballspiel.; Mit der Familie gehen schwimmt.; Réka ist ich swimmen.; Und dann immer gehe das Training.; Und Geschenke schenke.; Wir fahren ist Ausland.; Wir Familie zusammen sind.; Wir haben lustig feuern die Weinachten.; Wir haben schwimmen.; Wir zu haus Fallen.
 - *Helytelen szintaktikai vagy szemantikai vonatkoztatás:* Adrienn gehe; der Sommerferien ist toll; Die Geschenke ist am schönsten.; Die Tannenbaum ist große und schönste.; Dort sehen wir viele interessante Stadt.; Dort sind viele interessante Museum...; Ich anglen.; Ich bekomme viel gut Gechenke.; Ich bekommst; Ich bleibe da vier voche.; Ich faren; Ich gehe Basketball spiel.; Ich geht; Ich lese viele Buch.; Ich mag sich herumtreiben.; ich reitet; Ich spazieren.; Ich spiele geht.; ich spielen; Ich spielst du; ich swimmen; ich viele spielen.; Jedermann sind lustig; Meine Familie sprechen, lachen und Radfahren.; Meine Family geht zehlt.; Sie heißt Mandy Murai. *Seiner* Vater und *seine* Mutter ...; Susi swimmen und ich essen Pizza.; Wir esse flaisch und Torte stb.; Wir esst; Wir mache Urlaub; Wir machen zwei Wanderung; Wir spile und esse gern.; Wir trinkt.
 - *Helytelen elöljárószó-használat:* Auf Balaton spiele mit meine Freunde.; Auf den Baum sind Kugeln.; Auf der Sommer; Dann fahren wir bei meinem Großmutter und feuern dort wieder.; Dann gehe auf den Budapest.; Dann gehe auf den Plattensee.; Ich fachre zu See; Ich fahre den Sonner im Deutschland.; Ich fahre in Deutschland.;

Ich fahre in Österreich.; Ich fahre ins Meer.; Ich gehe im Balaton.; Ich gehe im fahrad.; Ich gehe im Klausenburg.; Ich gehe nach Lager.; Ich spiele führ Mädchen.; Ich und meinem Familie geen im Strand.; Im Sommer fahren wir zum Kroatien.; Im Veinachten; Meine Familie fährt in Kroatien.; Und gehe ich im Velence.; Und gehen bei die Freundienen.; Wir fahren aus Urlaub; Wir fahren in Italyen.; Wir fahren nach Balaton.; Wir Spielen nach den Spielplatz, nach den Fußballplatz.

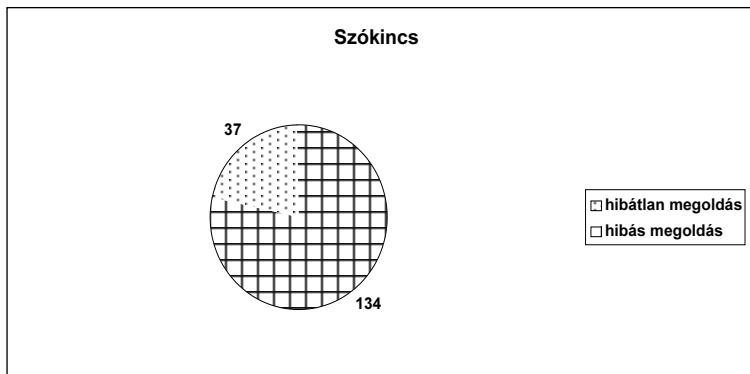
- *Szórendi hibák:* Aber wenn ich treffe mit sie, ...; Die Großeltern nach Hause gehen.; Ich gehe baden ein Balaton.; Ich gehe essen Eis.; Ich geht spielen Martin.; Ich mag bekommen Kleid nicht.; Ich mag sehe Fern.; Ich möchte lesen Buch.; Ich und die Freundin meinem Zimmer spielen.; Ich vegfahre zu Balaton.; Im Sommer ich gehe Wasseroase in den Austria.; Meinem bruder und ich vile Fernsehen.; Seiner Vater und seine Mutter auch kommen mit.; Und gehe ich im Velence.; Und gehe ich manchmal im Zirkus.; Wir gehen besuchen die Großeltern; Wir gehen essen die Abendbrot.; Wir laufen, Korbball spielen, Fußball spielen dort.; Wir möchten nicht nach Hause fahren, weil dort ist es schön.; Wir viele spielen.
- *Helytelen nyelvtani nem használat:* das Ausflug; das Salat; der Buch; der Sommerferien; der Sportlager; die Abendbrot; die Christbaum; die Computer; die Sommer Lager; die Tannenbaum; die Teich; eine Fahrad; meine Bruder; meine Haus; meine Vater; meine/unsere Weinachtsbaum.
- *Helytelen kifejezés:* Gucke in den Computer; Ich fahre Sommer mein Pferd.; Ich gehe mit dem Fahrrad.; Ich gehe urlaub; Ich gehe viel ausflug.; Ich gucke den Computer; Ich habe Fußball spielen und ich habe sehr viel schwimmt; Ich sehe Fernseher.; Ich siehe das Fernsehen.; Ich spiele Sport und ich schauere Fernseher.; Ich spiele viel Fahrad.; Wir fahren Fahrrad.; Wir gehen auf den Plattensee unter.; Wir gehen ein Ausflug.
- *Helytelen szóválasztás:* Dann fahren wir bei meinem Großmutter und *feuern* dort wieder.; Görögland; Ich bekomme viel schönste „ajándék“.; Ich fahradere gern.; Ich gucke TV-t.; in den Austria; langos; stb.; Televisio; Weinachtbaum hat schön.; Wie in das Zimmer „ünnepelünk“.; Wir essen 'dödölle' mit 'fasírt'.
- *Morfológiai hiba, nem létező igei, melléknévi, főnévi alakok:* Die Mutter bachen kugel.; Die Mutter bäcke eine Torte.; Es glanz; Ich komme die Büche be.; Ich lie-se das Buch und siehe das Fernsehen.; Ich und meinem Familie geen im Strand.; Im Sommer fährt in Hajdúszoboszló.; sie habt.
- *Hozzáadás, fölösleges elemek betoldása:* Ich gehe zum meinem Freund.; Sie wohnen im Wien.; Sie wohnt im Fertőd.; Wir fahren im jedem Sommer...; wir machen schwimmen; Wir zelter in den Siófok.
- *Helytelen módbeli segédige-használat:* Ich muss ein Eis essen.; Ich will die Mädchen spilen.
- *Helytelen írásjelezés:* Adrienn gehe nicht die Wasser weil, sie kocht.

2. Szókincs

A szókincs fontos része a nyelvtudásnak, nélküle nem tudjuk pontosan kifejezni gondolatainkat. A diákoknak a tavasz témakörén belül kellett 10 képet 10 megadott német szóhoz hozzárendelni. Ezek a szavak magyarra fordítva a következők voltak: *tulipán, fészek, húsvéti tojás, pitypang, seregély, cserebogár, locsolókanna, méh, tollaslabda,*

sapka. A felsorolt szavak életkor-specifikusak és a gyerekek érdeklődési körébe tartoznak, ám vannak köztük kimondottan nehéz szavak is. A szavak pontos jelentését nem volt szükséges ismerni, például elegendő volt, ha a diák nagyjából sejtette, hogy valamilyen madárról van szó, ha a *Star* szót olvassa. A diákok nagyon jól „vizsgáztak” ennél a feladatnál: 134 fő (78%) hibátlanul megoldotta a feladatot. 1 fő nem töltötte ki, a többiek pedig általában 2–4 szót kevernek, illetve nem ismernek, ezek leggyakrabban a *Löwenzahn*, *Biene*, *Maikäfer*, *Star*⁷ szavak.

Az iskolatípusok szerinti összehasonlításnál itt – a felmérésben szereplő szavak jellege miatt – a természetismeret tantárgyat választhatóan, illetve részben németül is tanító iskolákat hasonlítottuk össze azokkal az iskolákkal, ahol nem tanítanak környezetismeretet német nyelven. Az összevetés jelentős különbséget mutat (lásd 5. táblázat), azaz sokkal jobb eredményt értek el azok a diákok, akik tartalomalapú nyelvoktatásban vesznek részt.

4. táblázat. A tanulók szókincsének vizsgálata

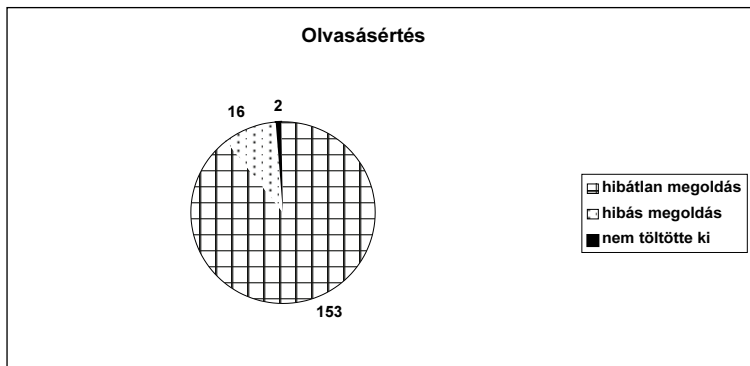
5. táblázat. A tanulók szókincsének vizsgálata iskolatípusok szerinti összehasonlításban

⁷ pitypang, méh, cserebogár, seregély

3. Olvasásértés

Ez az egyik legfontosabb képesség, mert célnyelv esetében talán ez a leggyakrabban használt (passzív) kompetencia. A diákoknak egy rövid történetet kellett megérteniük, az olvasásértést képekhez való hozzárendeléssel mértem. Összesen 6 kép szerepelt a feladatban. A szöveg egy autentikus, Németországban megjelent, óvodásoknak szóló mesekönyv szövege volt, egy medvebocs egy napját meséli el (ébredés, reggeli, családtagok, játék, esti fürdés). A 4. osztályos gyerekek ennél a feladatnál érték el a legjobb eredményt: 153-an (89%) hibátlanul megoldották a feladatot, ketten nem töltötték ki, 16-an (9%) követtek el kisebb hibákat, zömében két képet cseréltek össze.

Az iskolatípusok szerinti összehasonlítás nem mutat jelentős különbséget (lásd 7. táblázat). Valószínűleg a feladat nehézségi foka, a hétköznapi, jól ismert tematika nem okozott gondot egyik iskolatípus diákjainak sem.

6. táblázat. A vizsgált tanulók olvasásértése

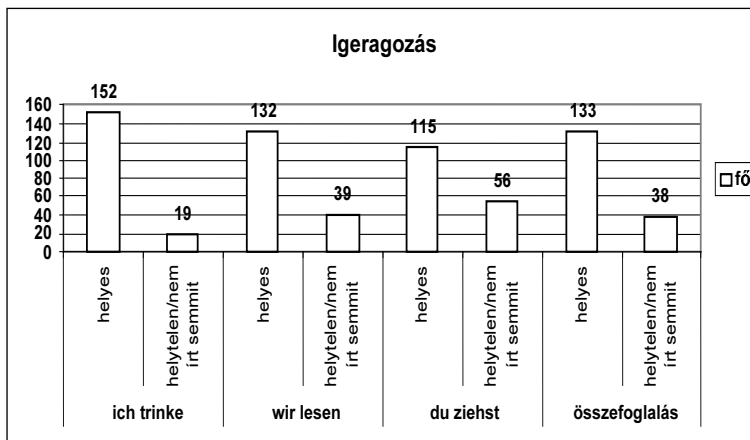
7. táblázat. A vizsgált tanulók olvasásértése iskolatípusok szerinti összehasonlításban

4. Nyelvtani ismeretek

A feladatlapnak ebben a részében a tananyag szerint már elsajátított nyelvtani tartalmak alkalmazásának helyességét mértem: igeragozást, névszóragozást, prepozíciók használatát, valenciaismeretet, kis- és nagybetűk használatát. Az igeragozás esetén a diákoknak önállóan kellett megállapítaniuk és beírniuk a megoldásokat, míg a névszóragozási, előljárószó-használati és valenciaismereti feladatoknál három lehetőség közül kellett kiválasztaniuk az általuk helyesnek vélt megoldást. A kis- és nagybetű használatát egy csupa kisbetűvel írt, 15 szóból álló mini-szöveg javításán mértem le. A kérdőív záró feladatát nem volt kötelező kitölteni, itt a múlt idő ismeretére voltam kíváncsi – mind aktív, mind passzív szinten –, valamint egy passzív transzformációt kellett elvégezni: szenvedő mondatot aktívvá alakítani. Azért tettem bele a záró feladatokat a kérdőívbe, mert ezek a nyelvtani jelenségek szerepelnek a legkisebbeknek íródott német nyelvű mesekönyvekben is, nagyon gyakran használatosak, és kíváncsi voltam, hogy a nemzetiségi diákok milyen arányban ismerik ezeket a jelenségeket.

Az igeragozás feladaton belül először egyes szám 3. személyből egyes szám 1. személyű alakot kellett képezni a *trinken*⁸ nem rendhagyó igéből. Ez a diákok 89%-ának sikerült (152 fő). 13 diák helytelen alakot képzett (például *ich trinken*, *trink*⁹, *trinkt*); 6-an nem töltötték ki a feladatot.

Másodszor a *lesen*¹⁰ rendhagyó ragozású ige egyes szám 3. személyű alakjából többes szám 1. személyű alakot kellett képezniük. Ez kicsit nehezebbnek bizonyult, de így is a diákok 77%-ának sikerült a helyes alakot beírni (132 fő), 35-en helytelen megoldást írtak (például *wir lese*, *liest*, *liesen*, *lies*, *liese*), legtöbbször meghagyták a tőhangváltást, pedig az többes számban már nem lép fel; 4 fő nem írt semmit.

8. táblázat. A vizsgált tanulók igeragozásának értékelése

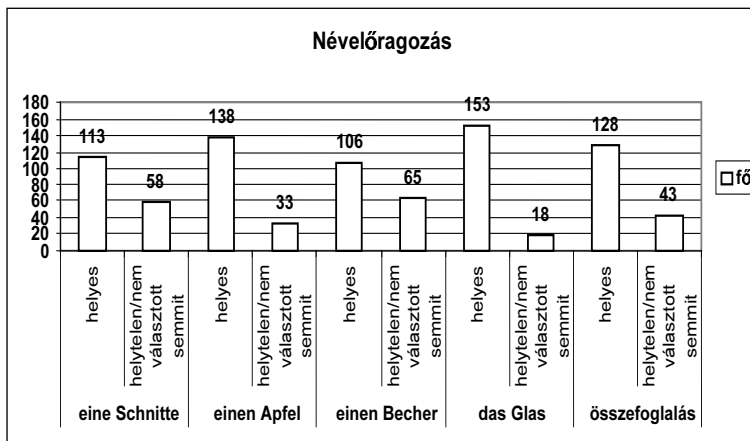
⁸ inni

⁹ 2 fő használta ezt az alakot, nyelvjárási formaként elfogadhatók ezek a megoldások is.

¹⁰ olvasni

9. táblázat. A vizsgált tanulók igeragozásának értékelése iskolatípusok szerinti bontásban

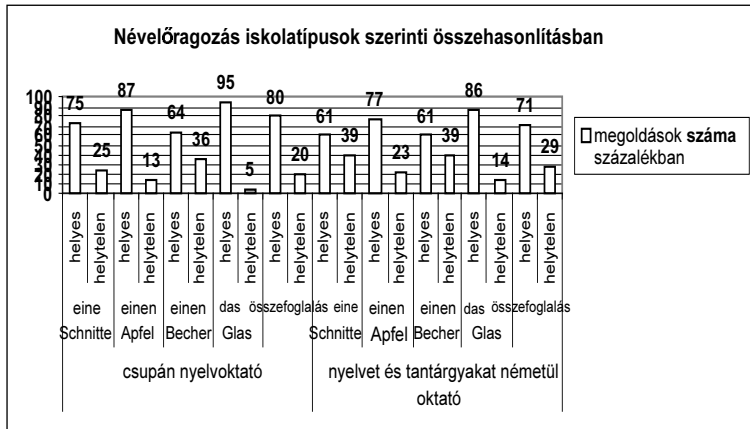

10. táblázat. A vizsgált tanulók névelőragozása

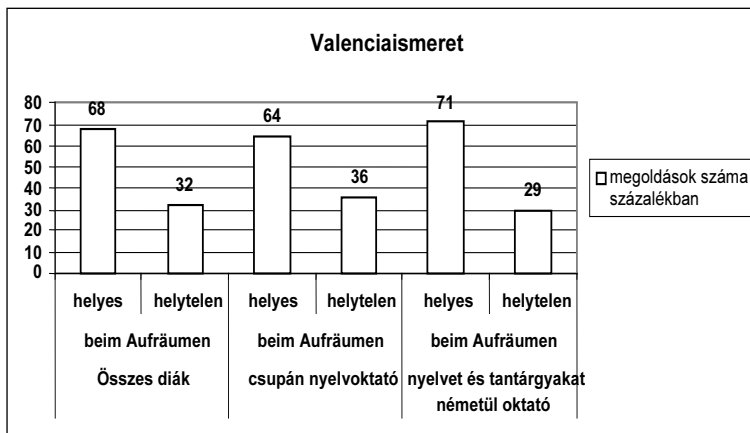
A harmadik és egyben utolsó igeragozási feladatban a *ziehen*¹¹ ige egyes szám 3. személyű alakjából egyes szám 2. személyű alakot kellett képezniük a diákoknak. Ez bizonyult a legnehezebb feladatnak. Mivel a tanulók igeragozását kívántuk mérni, helyesnek fogadtunk el minden *st*-re végződő alakot, függetlenül a helyesírási hibáktól, amik az igeőre vonatkoznak. Igeragozási szempontból tehát helyesek a *ziest*, *zist*, *zihst* alakok is. Így a következő eredmények születtek: 115 helyes megoldás (67%) és 51 helytelen megoldás (30%), (például *ziehen*, *zieht*, *zien*, *sitst*, *sitzt*, *ziehe*). 5 fő nem írt semmit.

A három feladat eredményeinek átlagolásával megállapítható, hogy 78%-ban születtek helyes megoldások az igeragozás területén. Ez megnyugtató arány. Az iskolatípusok összehasonlítása ismét nem hoz jelentős különbségeket a csupán nyelvoktató, illetve az egyes tantárgyakat is a célnyelven oktató iskolák között (lásd 9. táblázat). Ez bizonyos mértékig várható volt, hiszen az alapigék igeragozását nyelvtanórán is elsá-

¹¹ sich anziehen = felöltözni

11. táblázat. A vizsgált tanulók névelőragozása iskolatípusok szerinti bontásban

12. táblázat. A helfen ige vonzatának ismerete

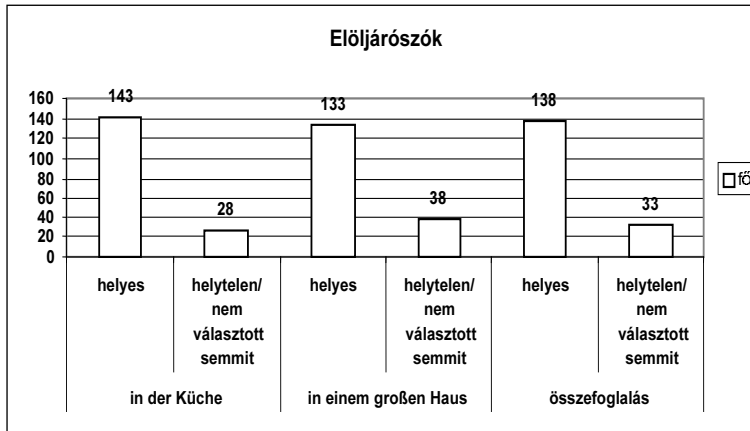
játítják és jól begyakorolják a diákok. A ritkábban használatos igéknél valószínűbb a különbségek jelentkezése, ez későbbi vizsgálatok tárgyát fogja képezni.

A *névelőragozási* komplex feladatban – tartalmilag az étkezés témakörén belül – a nyelvtani nemek ismeretére, illetve a nyelvtani esetek helyes használatára voltunk kíváncsiak. Először egy nőnemű határozatlan névelő tárgyesetes alakját kellett helyesen kiválasztani három felkínált lehetőség közül (*eine/eines/einen Schnitte Brot*¹²). A kifejezések alanyesetét sehol nem adtuk meg a feladatban. A helyes alak kiválasztása a diákok 66%-ának sikerült (113 fő). 50 fő választott helytelen alakot, 8 fő nem választott semmit.

Másodszor egy hímnemű határozatlan névelő tárgyesetes alakját kellett helyesen kiválasztani három felkínált lehetőség közül (*eine/eines/einen Apfel*¹³). Ez a diákok 81%-ának sikerült (138 fő). 26-an választottak helytelen alakot, 7 fő nem választott semmit.

¹² egy szelet kenyér, illetve egy szelet kenyeret

¹³ egy almát

13. táblázat. A vizsgált tanulók előjárósó-használata

Harmadszor ismét egy hímnemű határozatlan névelő tárgyeesetes alakját kellett helyesen kiválasztani három felkínált lehetőség közül (eine/eines/einen Becher Milch¹⁴). Itt a diákok 62%-a járt sikerrel a kiválasztásban (106 fő). 57 diák választott helytelenül, 8 fő nem választott semmit.

A negyedik és egyben utolsó névelőragozási feladatban egy semleges nemű főnév határozott névelőjének a tárgyeesetes alakját kellett helyesen megadni (der/die/das Glas¹⁵). Ez bizonyult a legkönnyebb feladatnak, 153-an találták el a helyes alakot (89%), 10 helytelen válasz született, 8-an nem választottak semmit.

Átlagolva az eredményeket a diákok 75%-a választott helyesen a névelőragozási és a főnevek nyelvtani nemének ismeretét vizsgáló komplex feladatokban. Az iskolatípusok szerinti összehasonlításban ennél a feladatnál a két tannyelvű oktatásban részt vevő diákok rosszabbul szerepeltek, mint a csupán nyelvoktató formában tanuló társaik (lásd 11. táblázat). Ezek az eredmények – mint a jelen felmérés összes többi eredménye – természetesen nem általánosíthatók, nem terjeszthetők ki az iskolatípusokra általánosságban, csupán az általunk vizsgált iskolák adott diákjainak adott időben nyújtott teljesítményére vonatkoznak. Az adatbázis bővítésével finomíthatók az itt kimutatott eredmények. Az a kérdés is felmerül, hogy esetleg később „érnek be” a tartalomalapú nyelvoktatás eredményei. Ehhez érdemes lenne felsőbb évfolyamokon is elvégezni hasonló összehasonlító felméréseket.

Az igei *valenciaismeret*et vizsgáló feladatban a *helfen*¹⁶ ige vonzatára voltam kíváncsi, 3 felkínált válasz közül kellett a helyeset megjelölni (*beim/am/fürs Aufräumen*¹⁷). 117-en (68%) tudták a helyes választ, 43-an nem, 11 fő nem írt semmit. Az iskolatípusok szerinti összehasonlításban a tartalomalapú nyelvoktatásban részesülő diákok jobb eredményt értek el (lásd 12. táblázat).

¹⁴ egy pohár tejet

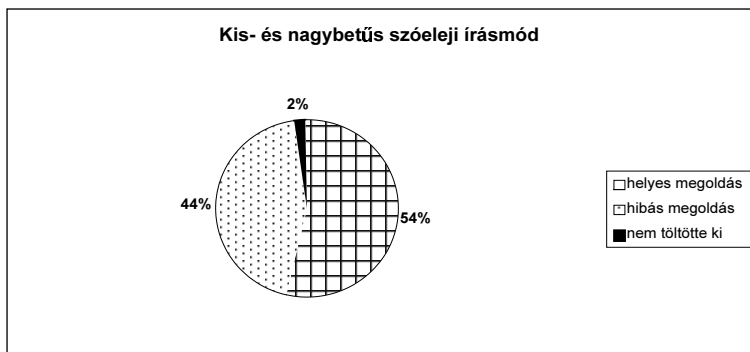
¹⁵ a poharat

¹⁶ segíteni

¹⁷ takarításban

14. táblázat. A vizgált tanulók előjárósó-használata iskolatípusok szerint

15. táblázat. A vizgált tanulók helyesírási készsége (kis- és nagybetűs szóeleji írásmód)

Az *előjárósók* ismeretét vizsgáló első feladatban az *in*¹⁸ prepozícióra voltam kíváncsi (*in der/ bei der/ auf der Küche*¹⁹). 143 diák (84%) jelölte meg a helyes megfejtést, 20-an helytelenül választottak, 8-an nem választottak semmit.

A második előjárósós feladatban szintén az *in* prepozíció szerepelt helyes megoldásként (*auf einem/ unter einem/ in einem großen Haus*²⁰). 133 diák válaszolt helyesen (78%). 29-en helytelenül, 9-en nem választottak.

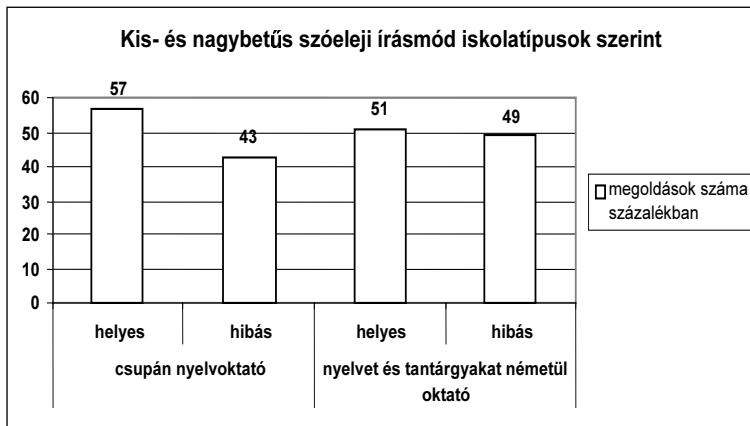
Átlagban a diákok 81%-a használta helyesen a vizsgált esetekben az *in* előjárósót. Az iskolatípusok szerinti összevetés összességében a tantárgyakat is célnyelven oktató iskolák javára dől el (lásd 14. táblázat).

A német nyelvben a magyartól eltérően a főneveket nagybetűvel kell írni. A *kis- és nagybetűs írás* biztonságos használatát vizsgáló feladatban 91 diák (53%) javította helyesen a csupa kisbetűvel írt szöveget, tehát a diákok kicsit több mint fele. Általában a *dinge*

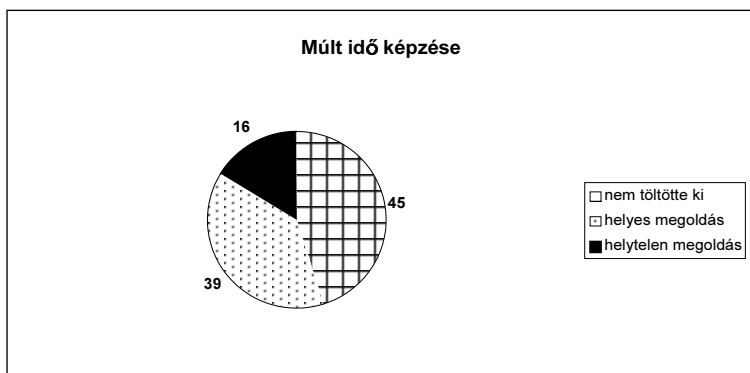
¹⁸ -ban, -ben

¹⁹ konyhában

²⁰ egy nagy házban

16. táblázat. A vizsgált tanulók helyesírási készsége (kis- és nagybetűs írásmód) iskolatípusok szerinti összehasonlításban

17. táblázat. Igeidő ismeretének vizsgálata (múlt idő)

főnév szó eleji kezdőbetűjének javítása okozott sokaknak gondot, de előfordult, hogy a *milch*, *bauernhof*, *kartoffeln*, *äpfel* főnevek kezdőbetűjét nem javították. Természetesen az is előfordult, hogy nem főneveket is nagybetűsre javítottak, például az *alle* névmást. Akadt, aki csak a mondatkezdő nagybetűket javította. Volt, aki csak egy főnevet nem javított, de volt, aki 2–4 szót hibázott. 4 tanuló egyáltalán nem töltötte ki ezt a feladatot.

Az iskolatípusok szerinti összevetés érdekes eredményt hozott: várakozásainkkal szemben jobb eredményt értek el a csupán nyelvoktatásban részt vevő diákok (lásd 16. táblázat).

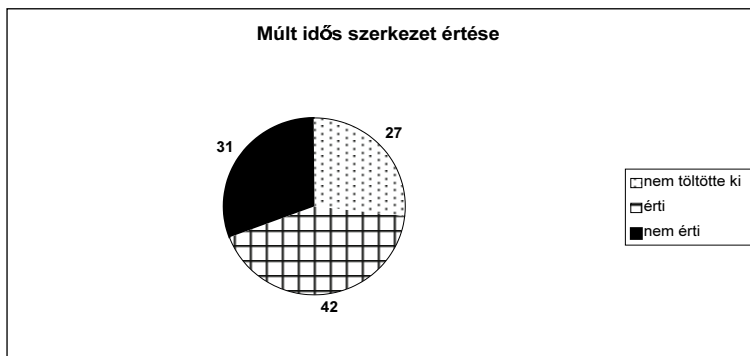
A múlt idő ismeretét vizsgáló kérdések megválaszolása nem volt kötelező, ennek megfelelően 77 fő (45%) nem is töltötte ki. 67 fő (39%) helyesen képezte a múlt időt, előfordult mind a Präteritum²¹-, mind a Perfekt-alak²² (*machte*, *hat gemacht*). 27-en (16%) írtak rossz megoldást (például *machtete*, *ist gemacht*, *hat gemacht*).

²¹ praeteritum

²² befejezett múlt

18. táblázat. Múlt idő ismeretének vizsgálata iskolatípusok szerinti bontásban

19. táblázat. Múlt időt tartalmazó szerkezet értelmezése

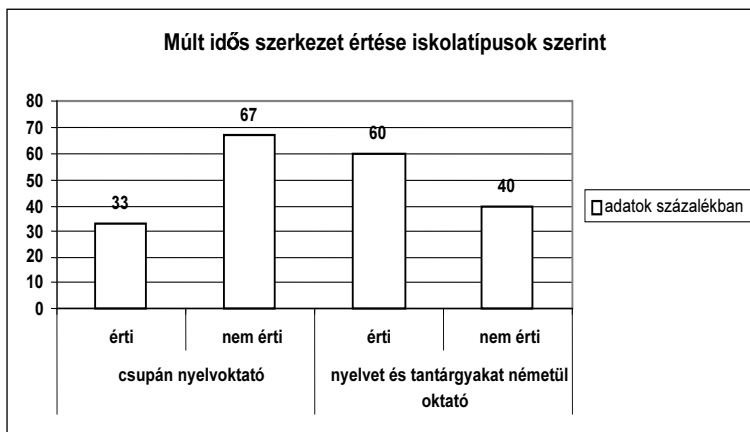
Az iskolatípusok szerinti összehasonlítás azt mutatja, hogy a magasabb óraszám-ban tanuló diákok jobb eredményt értek el (lásd 18. táblázat).

A múlt idő értését felmérő kérdésben egy múlt idős mondatot kellett lefordítani. (*Bodo Bär hat um halb 8 gefrühstückt.*²³) 47-en (27%) nem vállalkoztak a fordításra, 71 fő felismerte a múlt időt (42%) – bár néhányan *fél 8* helyett *8 órá*t fordítottak, de ezt nem tekintetem hibás megoldásnak –, 53 fő (31%) helytelenül fordított, nem értették a múlt időt. Jobb esetben jelen időben fordították a mondatot, de volt, aki úgy értelmezte, hogy *8 reggelit evett*, vagy hogy *már 8 éves a maci*.

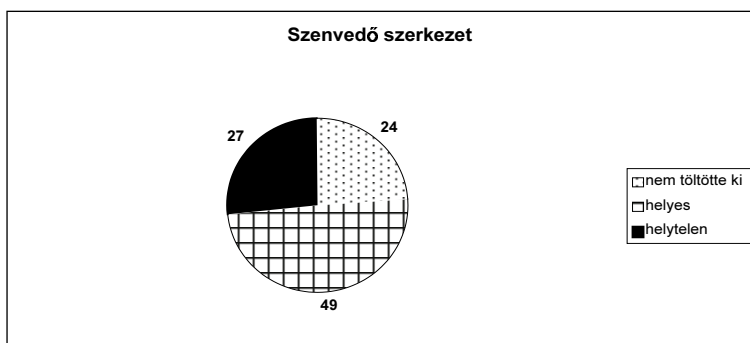
Az iskolatípusok szerinti összevetés a nagyobb óraszám-ban tanuló diákok javára dől el meglehetősen nagy különbséggel: a kevesebb óraszám-ban tanulókkal (ahol ez az arány 33%) összevetve majdnem kétszer annyian (60%) értik a múlt idős szerkezetet (lásd 20. táblázat).

A *szenvedő szerkezet* értését úgy vizsgáltam, hogy át tudják-e alakítani aktív szerkezeté. (*Der Roller wird repariert.* → *Papa repariert den Roller.*) 41 fő (24%) nem

²³ Bodo maci fél 8-kor reggelizett.

20. táblázat. Múlt időt tartalmazó szerkezet értelmezése iskolatípusok szerinti bontásban

21. táblázat. Szenvedő szerkezet felismerése

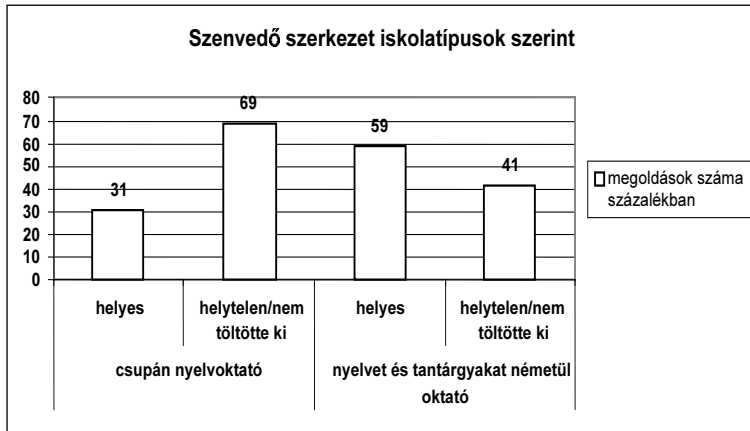
töltötte ki, 84 helyes megoldás született (49%), és 46 helytelen (27%). Többek között a következő hibás megoldások születtek: *wird repariert*, *wird reparieren*, *repariertete*, *reparieren*, *werden*, *wird*, *reparier*, *repariert wird*.

Az iskolatípusok szerinti összehasonlítás azt mutatja, hogy a magasabb óraszámú tanuló diákok jelentős különbséggel jobban képesek ezt a nehéz feladatot megoldani (lásd 22. táblázat). Majdnem kétszer olyan jól teljesítettek (59% helyes megoldás), mint a kevesebb óraszámú tanuló társaik (31% helyes megoldás).

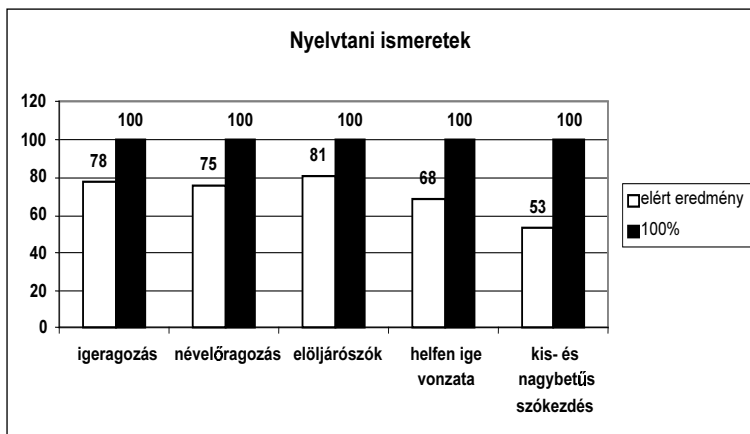
Összefoglalás

A tanítók megfelelő végzettséggel rendelkeznek feladatuk ellátása szempontjából, ezt támasztják alá a „tetszési indexek” is. A diákok 92%-a nyilatkozott úgy, hogy szereti a németórát. A tanítók többsége részt vett német nyelvterületen részképzésen, illetve továbbképzésen, ami idegen nyelvet tanító tanároknál fontos szempont.

A heti 5–6 németóra elegendőnek látszik jelen vizsgálat alapján a diákok célnyelvi ismereteinek bővítésére, szinten tartására, ám a nemzetiségi általános iskolák esetében a diákok *anyanyelvi* fejlesztéséről kell beszélnünk. Ehhez fontos lenne az óraszám-

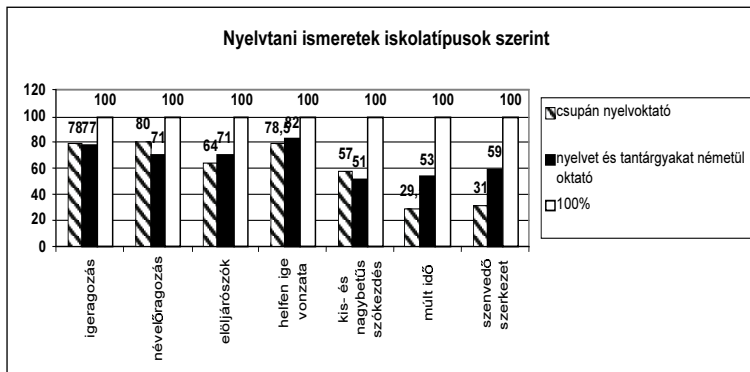
22. táblázat. Szenvedő szerkezet felismerése iskolatípusok szerinti bontásban

23. táblázat. A felmérésben szerepelt nyelvtani ismeretek összefoglalása

kat oly módon emelni, hogy helyt kapjon a tartalomalapú nyelvoktatás is különböző tárgyak, például a környezetismeret tantárgy idegen/német nyelven történő tanítása kapcsán. A nem nyelvet, hanem a nyelven tanulás magasabb motivációt és ezáltal nagyobb sikereket jelent a nyelvtanulóknak. Ezt bizonyítják jelen vizsgálat eredményei is: például a szókincsvizsgálat, a múlt idő, a szenvedő szerkezet, az írásbeli kommunikációban elért összehasonlító vizsgálat eredményei azt tükrözik, hogy a tartalomalapú nyelvoktatásban részt vevő diákok nyelvtudása jobban közelít egy anyanyelvi beszélő nyelvtudásához (lásd 2., 5., 24. táblázat), bár a névelőragozás és a kis- és nagybetűs írásmód területén a nyelvoktató iskolatípus diákjai értek el jobb eredményt.

Ha sorba vesszük az egyes vizsgált kompetenciákat: a diákok összességében gyengén, szinten alul szerepeltek az írásbeli kommunikáció terén (önálló szövegalkotás). Nem mondható el, hogy a nemzetiségi tanulók a nemzetiségi nyelvet anyanyelvi szinten használják. A magasabb óraszámú tanuló diákok viszont szabadabban, nagyobb kommunikációs kedvvel használják a célnyelvet, a célnyelven bővebben fejtették ki mon-

24. táblázat. A felmérésben szerepelt nyelvtani ismeretek összefoglalása iskolatípusok szerinti bontásban

danivalójukat. Nagyon jó eredményeket mutattak a diákok a szókinccsvizsgálat és az olvasásértés feladatai terén. Megfelelő (passzív) szókinccsel rendelkeznek, ami elvárható 4 év nyelvtanulás után – a feladatban képeket kellett szavakhoz hozzárendelniük, nem vártuk el a szókinccs aktív használatát –, illetve jól értenek olvasott szöveget. A szókinccs terén a magasabb órászámú tanuló diákok bővebb szókinccsel rendelkeznek, mint az alacsonyabb órászámú tanuló társaik. A tanmenet szerint elvárható nyelvtani struktúrák (igeragozás, kis- és nagybetűk használata, előjárósók, igevonzatok használata) ismerete kielégítő, illetve jónak nevezhető²⁴ (lásd 23. táblázat). A magasabb órászámú tanuló diákok viszont már a nehezebb, tanmenetben még nem szereplő nyelvtani struktúrákat (múlt idő, szenvedő szerkezet) is jobban ismerik (lásd 24. táblázat).

Az írásbeli kommunikációs feladat eredményét látva szükséges lenne nagyobb súlyt helyezni a folyamatorientált írásdidaktikára (Storch 1999: 248–69), illetve a magyar nyelv interferenciájának leküzdésére, a tankönyvekben nagyobb teret kellene szentelni ezen jelenségek kiküszöbölésének, a korrekt formák begyakorlásának. Érdemes lenne a tankönyvírás során ezeket az eredményeket figyelembe venni. A Nemzeti Tankönyvkiadó más kiadókkal együtt széles skálán kínál kiadványokat 6–10 éves gyermekek számára, magyar szerzőktől, így a kontrasztív hibaelemzés eredményei beépíthetők lennének a nyelvoktatás taneszközeibe (Budai 2006: 8).

Összességként megállapítható, hogy az előzetes feltételezéseink a vizsgálat során beigazolódtak: a magasabb órászámú, tartalomalapú nyelvoktatásban részt vevő diákok a vizsgált nyelvi területeken általában jobb eredményt mutatnak a nem tartalomalapú nyelvoktatásban részt vevő társaiknál. A német nemzetiség általános iskoláiban a nyelvoktatás hatékonyságának vizsgálatát a jövőben is folytatni kívánjuk, az adatbázist folyamatosan bővítjük, ami hozzájárul az eredmények pontosításához, finomításához.

²⁴ Bizonyos párhuzamok fedezhetők fel a Bukta Katalin által a 7. és 11. évfolyamos tanulók angol nyelvtudásának vizsgálatokor mért eredményekkel (Bukta 2001: 46). Ő is vizsgálta a szókinccset, a nyelvtani szerkezetek elsajátítását, valamint az olvasásértést és az íráskészséget. Hasonlóan rossz eredményeket regisztrált például az íráskészség területén (Bukta 2001: 41), és jókat a szókinccs ismeretének területén (Bukta 2001: 40, 43). Hasonlóan rossznak mérték a 6. és 8. osztályosok íráskészségét angol nyelvből Bors – Lugossy – Nikolov a pécsi általános iskolákban (Bors – Lugossy – Nikolov 2001: 75).

IRODALOM

- Bors Lídia – Lugossy Réka – Nikolov Marianne (2001): Az angol nyelv oktatása pécsi általános iskolákban. *Iskolakultúra* 2001/4. pp. 73–88.
- Budai László (2006): Lehet-e új életet lehelni a kontrasztív elemzésbe? *Modern Nyelvoktatás* XII/2. pp. 4–15.
- Bukta Katalin (2001): Mít tanulnak a diákok angol órán? A 7. és 11. évfolyamos tanulók angol nyelvtudásának vizsgálata. *Iskolakultúra* 2001/8. pp. 36–47.
- Erb, Mária (2007): Mit meinen Kindern spreche ich Mundart. Szikszay Julia interjúja. *Neue Zeitung* 22/2007: 3.
- Frei Lászlóné (2004): Az általános iskolai geometriatudás és a rajzkészség fejlődése. *Iskolakultúra* 2004/11. pp. 17–27.
- Johnstone, Richard (2004): Az életkor szerepéről: néhány nyelvpolitikai implikáció. Útmutató az európai nyelvpolitikai fejlesztésekhez. A nyelvi sokszínűségtől a többnyelvű oktatás felé. *Iskolakultúra* 2004/10. pp. 3–15.
- Kleppin, Karin (1998): *Fehler und Fehlerkorrektur. Fernstudieneinheit 19*. Berlin: Langenscheidt.
- Manherz Károly (szerk. 1998): *A magyarországi németek*. Budapest: Útmutató Kiadó. (= *Változó világ* 23.)
- Molnár Mária (2003): „I bin a Ungarin” mondta a 86 éves sváb asszony. *Modern Nyelvoktatás* IX/2–3. pp. 90–101.
- Nikolov Marianne (2004): Az életkor szerepe a nyelvtanulásban. *Modern Nyelvoktatás* X/1. pp. 3–26.
- Storch, Günther (1999): *Deutsch als Fremdsprache. Eine Didaktik*. München: Fink.
- Vágó Irén (2001): Ami az átlagok mögött van. Egyenlőtlenségek a nyelvoktatásban. *Iskolakultúra* 2001/8. pp. 61–70.

Függelék

Kérdőív tanítóknak

1. Iskola neve, helység: _____
2. Tanító végzettsége (különös tekintettel a német szakra): _____
3. Részt vett-e külföldi (német nyelvterület) rész- ill. továbbképzésen? igen / nem
4. A szintfelmérő tesztet kitöltő csoport létszáma: _____
5. Heti óraszámuk (német): _____
6. Iskola típusa: nyelvoktató / kétnyelvű / anyanyelvű (német)
7. Amennyiben kétnyelvű, mely tantárgyakat tanítják német nyelven? Környezetismeret / ének-zene / testnevelés / egyéb: _____
8. Kizárólag német nyelven vagy nyelvváltással (magyarul és németül) vezeti az órákat?

9. A szülők beszélnek otthon a gyermekekkel németül? igen / nem
10. Milyen a tanulók motiváltsága (a német nyelvtanulást illetően)? gyenge / közepes / erős
11. Milyen német nyelvtudással érkeznek a gyerekek az 1. osztályba? nem beszélnek németül / gyenge / közepes / jó / nagyon jó/ egyéb: _____

Kérdőív diákoknak

1. Szereted a németórákat? igen /nem
2. Miért szereted? _____
3. Részt veszel német nemzetiségi egyesületben / szakkörben / táncsoportban / énekkarban / zenekarban, egyéb kulturális egyesületben: _____ ? (húzd alá a megfelelőt)
4. Hetente hányszor van ilyen 'nemzetiségi foglalkozás'? _____
5. Szeretsz oda járni? igen /nem
6. Mit szoktatok ott csinálni? _____

Írd le röviden németül, hogyan ünnepeltek karácsonykor: milyen a karácsonyfa, mit esztek, hol ünnepeltek, milyen ajándékokat kapsz stb.

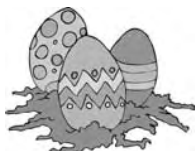
VAGY

Írd le röviden németül, mit szoktál a nyári szünetben csinálni. Elutazol valahová, jársz táborba, strandra, sportolsz, barátaiddal játszol, tévézel stb.?^{*}

Ordne die Wörter den Bildern zu! Schreibe die Zahlen über bzw. unter die Bilder.**

Der Frühling

1. die Tulpe	6. der Maikäfer
2. das Nest	7. die Gießkanne
3. die Ostereier	8. die Biene
4. der Löwenzahn	9. der Federball
5. der Star	10. die Mütze

* Az eredeti feladatlapon 12 sor állt a gyerekek rendelkezésére.

** Az eredeti feladatlapon a képek színesek.

Ordne die Texte den Bildern zu! Schreibe die Zahlen unter die Bilder.

1. Guten Morgen, Bodo Bär! Aufstehen! Allein aufstehen kann Bodo Bär schon sehr gut. Allein anziehen ist noch ein bisschen schwierig.
2. Mama Bär und Papa Bär sitzen am Frühstückstisch. Mama Bär liest die Zeitung und Papa Bär trinkt eine Tasse Kaffee.
3. Was macht Papa denn da im Keller? Aha, er repariert den Roller.
4. Bodo Bär probiert den Roller im Garten aus.
5. Auf der Schaukel sitzt Anna Bär.
6. Vor dem Schlafengehen steigt Bodo Bär in die Badewanne.

Írd be a ragozott ige alakját!

Papa Bär trinkt eine Tasse Kaffee. → Ich _____ eine Tasse Kakao.

Mama Bär liest die Zeitung. → Wir _____ ein Märchenbuch.

Bodo Bär zieht sich an. → Du _____ dich auch an.

Húzd alá a helyes névelőt!

Bodo Bär isst **eine** / **eines** / **einen** Schnitte Brot und **eine** / **eines** / **einen** Apfel und trinkt **eine** / **eines** / **einen** Becher Milch. Gib mir bitte **der** / **die** / **das** Glas!

Melyik a megfelelő előjárószó? Húzd alá!

Nach dem Frühstück hilft Bodo Bär **beim** / **am** / **fürs** Aufräumen.

Was macht Mama denn da **in der** / **bei der** / **auf der** Küche?

Bodo Bär lebt **auf einem** / **unter einem** / **in einem** großen Haus.

Javítsd ki azokat a szavakat, amelyeket nagybetűvel kell írni.

viele dinge kommen vom bauernhof. kennst du sie alle? die milch, die kartoffeln, die äpfel.

A következő feladatok nagyon nehezek. Nem baj, ha nem tudod őket megoldani.

Tedd múlt időbe a következő mondatot!

Was macht Papa denn da im Keller?

Alakítsd át a következő mondatot!

Der Roller wird repariert. → Papa _____ den Roller.

Mit jelent a következő mondat?

Bodo Bär hat um halb 8 gefrühstückt.